

it is with the spiritual culture of personality, its cultural development of pedagogical science today connects the ability to save both the individual and humanity. Educational Activities - creative work. Its success depends on the teacher's pedagogical skills, knowledge of his individual characteristics of the pupils from the educational and pedagogical problems the team. The plan - a means of improving the quality of the educational work of the class teacher. It must be deep in content, brief and specific content. Educational activities should not be limited to work "for the plan." The main purpose of it - to provide operational assistance to children to solve their individual problems associated with physical and mental health, social and economic conditions, the successful advancement of learning, in making school rules, with their self-determination in life.

Key words: forms, extracurricular educational work, students, methods of education.

УДК 378.11

Чала Анна Геннадіївна,
кандидат педагогічних наук,
«Харківська гуманітарно-педагогічна академія»
Харківської обласної ради

ПРОБЛЕМА ОРГАНІЗАЦІЇ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ У ПІДГОТОВЦІ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ У ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ

У поданій роботі висвітлено проблему організації самостійної роботи у підготовці майбутніх педагогів у вищих навчальних закладах. Особливу увагу приділено шляхам формування організації самостійної роботи у підготовці майбутніх педагогів під час вивчення дисципліни «Культура фахового мовлення». Доведено необхідність активізувати самостійну роботу студентів. Визначено основні дидактичні засади організації самостійної роботи з дисципліни «Культура фахового мовлення» на різних етапах навчального процесу в педагогічному ВНЗ.

Ключові слова: самостійна робота студентів, педагогічний вищий навчальний заклад, культура фахового мовлення, управління самостійною роботою.

Постановка проблеми. У процесі модернізації дошкільної та шкільної світи виникає нагальна потреба у висококваліфікованих фахівцях, тому зростає рівень інтелектуальних запитів майбутніх педагогів і водночас з'являються нові технології навчання, з якими має бути обізнаний кожний майбутній фахівець. Процес впровадження кредитно-модульної системи навчання у ВНЗ, значна частина навчального матеріалу вноситься на самостійне опрацювання студентами. Тому основним завданням викладача у вищій школі стає не репродуктивне викладання набору готових знань, а організація активної самостійної роботи студентів.

У зв'язку з посиленням ролі самостійної роботи у навчально-пізнавальному процесі під час вивчення дисципліни «Культура фахового мовлення» актуальною стала проблема раціональної організації самостійної роботи з урахуванням готовності до неї студентів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У дослідженнях учених приділяється багато уваги вивченню різних аспектів, пов'язаних із самостійною роботою. У наукових роботах В. Буряка, Б. Єсипової, А. Івасишина, В. Луценко, П. Підкасистого, Н.О. Шишкіної [1, 2, 3, 4] та інших досліджувались сутність поняття самостійної роботи, принципи її організації, розглядалися різні класифікації, вивчалися методи, форми, засоби проведення самостійної роботи, розроблялись методики планування, організації та контролю самостійної роботи. Питання управлінням самостійної роботи студентів у позааудиторний час порушували Л. Клименко, В. Шпак та інші. Незважаючи на широкий і багатоплановий характер досліджень, присвячених організації самостійної роботи як учнів, так і

студентів, багато питань цієї складної проблеми залишаються поки що не з'ясованими.

Мета статті (постановка завдання) – проаналізувати шляхи формування організації самостійної роботи у підготовці майбутніх педагогів під час вивчення дисципліни «Культура фахового мовлення».

Результати дослідження. Курс «Культура фахового мовлення» у Комунальному закладі «Харківська гуманітарно-педагогічна академія» Харківської обласної ради має сформувані у студентської молоді прагнення до піднесення престижу державної мови України у системі вищої педагогічної освіти та україномовної підготовки майбутніх фахівців, які навчатимуть молоду націю країни. Набуття глибоких знань з української мови професійного спілкування, опанування у процесі її вивчення високої культури професійного спілкування державною мовою – головний обов'язок педагогічної освіти у ВНЗ.

Спираючись на твердження, що самостійна робота – навчальна діяльність студента, спрямована на вивчення й оволодіння матеріалом навчального предмета без посередньої участі викладача, можна виділити три етапи виконання навчального завдання: підготовка студента до виконання завдання, теоретичне, психологічне, організаційно-методичне та матеріально-технічне забезпечення самостійної роботи; безпосереднє виконання навчального завдання; аналіз виконаного завдання;

Організація самостійної роботи студентів є важливою ланкою системи управління якістю освіти у навчальному закладі. Самостійна робота є особливою формою прояву творчої активності студента, його самосвіти, та тісно пов'язана з навчальною діяльністю

студента на занятті. Вона є багатофункціональною та виховує самостійність, відповідальність і дозволяє максимально індивідуалізувати процес навчання.

На ефективність самостійної роботи студента значною мірою впливає керівництво нею викладача, яке охоплює: планування самостійної роботи студентів; формування в них потреб і мотивів до активної, творчої самостійної роботи; навчання студентів основам самостійної роботи; контроль за виконанням навчальних завдань.

Формування у студентів потреб і мотивів до активної самостійної роботи відбувається внаслідок спонукання викладача. Цей спосіб не ефективний, будь-яка діяльність, що викликає у людини професійний інтерес, малопродуктивна. Значно ефективнішим способом формування у студентів потреб і мотивів до самостійної роботи є розвиток пізнавального інтересу до предмета, який вивчається, процесу оволодіння ним. Діяльність, що має у своїй основі глибокий інтерес не лише до результату, а й до її процесуальних компонентів, найпродуктивніша, адже саме від неї людина має найбільше задоволення. У такому випадку студент сам знаходить час для теми, яка йому сподобалася. На основі сказаного вище можна стверджувати, що викликати інтерес до навчальної дисципліни, її змісту повинен викладач.

Самостійна робота сприяє формуванню у студентів інтелектуальних якостей, необхідних майбутньому педагогу. Вона виховує у студентів стійкі навички постійного поповнення своїх знань, самоосвіти, сприяє розвитку працелюбності, організаційності й ініціативи, випробовує його сили, перевіряє волю, дисциплінованість тощо.

Під час самостійної роботи студенти мають змогу краще використати свої індивідуальні здібності. Самостійна робота здійснює і виховний вплив на студентів, сприяючи формуванню і розвитку необхідних моральних якостей, притаманних педагогу. Виховання у студентів навичок самостійної роботи з навчальним матеріалом, науковою та навчально-методичною літературою належить до першочергових завдань вищої школи. Адже разом із цим вони виховуватимуть у собі організаційність, системність, діловитість, зосередженість, що передбачає майбутню професійна діяльність.

Через великий обсяг навчального навантаження, та брак часу на його виконання важливе значення має для студента раціональне планування самостійної роботи. Важливим рішенням цієї проблеми є навчити студента мислити. До кожної теми курсу «Культура фахового мовлення», яка подається для самостійного опрацювання, пропонується план її вивчення, що допомагає студентам раціонально розподілити, економно використати свій час. Обґрунтування в ньому обсягу, змісту, послідовності роботи протягом певного часу надає роботі цілеспрямованості, творчого характеру.

Самостійна робота не повинна зводитись до виконання домашнього завдання, але має містити всі види індивідуальної роботи як в аудиторії, так і поза нею. Позааудиторна робота сприяє поглибленню і збагаченню вмінь та навичок, допомагає підвищити інтерес до предмету, розкриває здібності людини, формує її якості як творчої особистості.

Процес вивчення курсу «Культура фахового

мовлення» можна поділити умовно на роботу в аудиторії на практичних заняттях та на самостійну роботу за завданням викладача. Обидві форми є досить ефективними і можуть використовуватись на різних етапах навчання професійній мові. Вони мають розвивати організаційні, інформативні, комунікативні, пізнавальні вміння студентів та сприяти підвищенню рівня володіння професійною мовою. Форми самостійної роботи можуть бути різноманітними та спрямованими на поглиблений розвиток навичок, вмінь читання, техніки перекладу фахового тексту, науково-дослідної роботи та ін. Вони містять прийоми навчальної роботи, такі як культуру читання, прийоми запам'ятовування матеріалу, володіння методикою роботи зі словниками, технологію використання аудіо-відео матеріалу.

Ефективна організація самостійної роботи студентів з боку викладача відповідно передбачає: дослідження та формування мотивації вивчення фахової мови; цілеспрямовану діяльність на розвиток навичок самостійної роботи з читання, говоріння, аудіювання, письма; спрямовану діяльність на розвиток ефективної роботи із довідковою літературою та словниками; робота студентів з технічними засобами навчання.

У процесі організації самостійної роботи студентів із фахової мови у педагогічному ВНЗ необхідно брати до уваги наступне: недостатньо високий рівень володіння фаховою мовою; відсутність мотивації щодо засвоєння фахової мови; практично повну відсутність навичок самостійної роботи.

Завдання для самостійної роботи студентів мають бути чітко визначеними, виділеними за темами та годинами, що відводяться навчальною програмою. Результати роботи контролює та оцінює викладач процесі атестацій із предмету. Викладач перевіряє вміння осмислювати, обґрунтовувати, скорочувати текст, аргументувати. Особлива увага приділяється мовним та мовленнєвим помилкам, розумінню тексту та вмінню володіти даним матеріалом у мовленнєвій діяльності. Перевага надається фаховим текстам, але з певними труднощами, що активізують самостійну діяльність студентів. Якщо студент добре розуміє текст, тоді посилюється мотивація читання. Особливо важливо, який матеріал він читає. У роботі над текстом викладач повинен мати декілька видів завдань (за об'ємом, складністю) для студентів, які успішно завершили завдання і для тих, хто ще знаходиться в процесі роботи. Завдання можуть бути індивідуальними, в парах та в групах. Індивідуальна форма передбачає декілька варіантів: усі студенти виконують одне спільне завдання індивідуально. Викладач контролює, спрямовує та коригує подальшу роботу; студенти виконують різні завдання, залежно від рівня знань. Якщо виникають труднощі, викладач допомагає за принципом індивідуалізації процесу навчання.

Робота в парах та малих групах є досить ефективною у процесі формування навичок фахового мовлення та знижує кількість мовних помилок. Але те, що викладач немає змоги проконтролювати мовленнєву діяльність, говоріння є недоліком. Для того, щоб такі форми були ефективними, студенти мають володіти певними навичками самостійної роботи.

На подальших етапах самостійної роботи переважають творчі завдання (реферати, доповіді, наукові статті, рецензії, тощо), які є невід'ємною складовою

фахового мовлення. Завдання ускладнюються, підвищується якість навчальної діяльності, допомога викладача носить консультативний характер.

Велике значення в управлінні самостійною роботою студентів мають вправи, які розвивають навички та дозволяють студентам оперувати фаховою лексикою. Тривалий час у різних сферах життя ділові папери не завжди відповідали вимогам сучасної української літературної мови, це пов'язано безпосередньо зі змінами сучасного українського правопису. Процес роботи може мати декілька напрямків: визначення значень незнайомих слів на основі здогадів за контекстом та знання правил словотворення. Вміння роботи з двомовним словником (фаховим чи загальним) є досить важливим. Студенти повинні вміти перекладати прості та складні слова, фразеологічні звороти; навчитись вибирати з числа багатьох значень одне слово, що підходить за змістом. Робота зі словником є послідовним процесом. Викладач має ознайомити студентів з різними видами словників, таблицями, скороченнями тощо. На заняттях виконуються підготовчі вправи на розвиток навичок користування словником. Із часом робота, під керівництвом викладача, переходить у самостійну роботу зі словником. На завершальному етапі слід виконувати завдання позааудиторної роботи, тобто домашнє читання та переклад фахових текстів.

Розвиток навичок самостійності з удосконалення читання, говоріння, письма здійснюється на основі комунікативного підходу, використовуючи реальні ситуації (телефонні розмови, бесіди з конкретними людьми, ситуативні діалоги тощо). Таким чином студенти мають можливість позбутись «мовного фахового бар'єру» та посилити віру в особисті можливості спілкуватись фаховою мовою. Навички «живого» спілкування, розмовної лексики призводить до одночасного розвитку всіх мовних навичок – від усної та письмової мови, до читання та аудіювання. Для формування навичок читання ефективно використовувати тексти невеликого об'єму та різного змісту (уривки з статей, енциклопедій, літературних творів, анкети, журнальні статті та ін.). Для навичок письма можна використовувати завдання комунікативного напрямку, а саме: складання особистого або ділового листа, написання рекламного тексту, проведення інтерв'ю тощо. Граматика є важливою складовою самостійної роботи студентів, тому це слід враховувати при складанні комплексу вправ.

На основі аналізу наукових праць, зазначаємо, що самостійна робота є однією з найбільш складних та ефективних форм навчальної діяльності, що дозволяє студентам набувати вміння та навичок практичного володіння фаховою мовою, дає можливість самостійно орієнтуватись у потоці наукової та іншої інформації, а також здатність до самоосвіти. Організація та зміст індивідуального самостійного навчання студента повинні бути спрямовані на вироблення комунікативних навичок, розвиток творчих здібностей, вільного спілкування фаховою мовою.

Дуже важливим моментом в організації самостійної роботи є систематичний контроль за її результатами з боку викладача. Контроль за самостійною роботою студентів забезпечує оцінку результатів навчання, дає змогу викладачу вносити корекцію знань. Запроваджуючи обрану форму, необхідно дотримуватися педагогічних вимог до

контролю: об'єктивність перевірки та оцінки; систематичності, класності, всебічної перевірки; застосовувати самоконтроль. Доцільно використовувати різні форми контролю й самоконтролю знань студентів. Для об'єктивної оцінки самостійної роботи студентів потрібно розробити критерії оцінки.

Контроль за результатами самостійної роботи студентів – це невід'ємна складова частина навчально-виховного процесу, що має на меті забезпечити зворотній зв'язок «студент-викладач» і виявити на основі цього правильність її організації. Мета контролю самостійної роботи студентів – допомогти їм методично правильно, з мінімальними затратами часу самостійно засвоювати теоретичний матеріал й здобувати навички розв'язання певного рівня завдань з навчальних дисциплін. Організуючи і проводячи контроль, викладач має враховувати те, що в цьому випадкові його першочерговим завданням є: актуалізація, перевірка та оцінка засвоєних знань у ході або після вивчення певного навчального матеріалу; створення психологічної установки на засвоєння нового матеріалу, закріплення засвоєного змісту; виявлення можливостей і здібностей студентів, причин, труднощів та помилок; визначення ефективності видів, організаційних форм і засобів СРС, виділення серед них тих, котрі потребують корекції.

Вирішення цих завдань досягається за рахунок реалізації оцінної й навчально-виховної контрольної функції. Оцінна функція контролю полягає у визначенні результату порівняння якості засвоєних знань із необхідним рівнем.

На основі даних проведеного контролю знань, умінь викладач здійснює корекцію своєї діяльності. Для нього така позиція щодо власної діяльності дуже важлива, бо саме ця діяльність виступає особливим предметом аналізу, осмислення й оцінки. Якщо при розв'язанні практичних завдань, що виникають у конкретних педагогічних ситуаціях, викладач безпосередньо включений у процес реальної взаємодії зі студентами, то тепер самі ці процеси стають предметом дослідження. Якщо у своїй практичній діяльності він консультує і використовує ті чи інші способи керівництва діяльністю студентів, то тепер самі ці способи перетворюються в об'єкт осмислення. Якщо у процесі оцінки діяльності студентів викладач застосовує певні критерії й показники, то тепер самі вони стають тим, що повинно бути засвоєно й розкрито.

Аналіз наукової літератури дає змогу стверджувати, що діяльність викладача щодо організації самостійної роботи студентів в умовах особистісно орієнтованого підходу має включати такі напрямки: розробка системи нових завдань із предмета на різних рівнях складності; індивідуалізація навчальних завдань; зміна рівнів складності навчальних завдань для студентів різних типологічних груп з тим, щоб ступінь самостійності у процесі їх виконання постійно зростає; створення позитивного емоційного фону заняття; співвіднесення оптимальних поєднань фронтальної, групової і індивідуальної форм роботи з урахуванням специфічних відмінностей кожної групи студентів; надання викладачем консультативно-дозованої допомоги при виконанні студентами самостійної роботи, залежно від їх типологічних особливостей і рівня складності навчального завдання; регулювання частоти і глибини контролю за продуктивністю виконання самостійної роботи

студентами.

Таким чином, в організації самостійної роботи, насамперед, слід виявити індивідуальні особливості студентів і зіставляти виявлені закономірності функціонування пізнавальних процесів з оптимальними умовами їх перебігу.

Висновки і перспективи подальших досліджень.

У статті ми розкрили проблему організації самостійної роботи у підготовці майбутніх педагогів у вищих навчальних закладах. Існує чимало підходів до визначення самостійної діяльності, яка спрямована на формування не тільки самостійної, а й творчої особистості. За своєю сутністю самостійна робота є активною розумовою діяльністю студента, пов'язаною з виконанням навчального завдання. Самостійна робота сприяє формуванню у студентів інтелектуальних якостей, необхідних майбутньому спеціалістові. Вона виховує у них стійкі навички постійного поповнення своїх знань, самоосвіти,

сприяє розвитку працелюбності, організаційності й ініціативи, випробовує його сили, перевіряє волю, дисциплінованість тощо.

Самостійна робота студента під час вивчення курсу «Культура фахового мовлення» забезпечується системою навчально-методичних засобів, передбаченої для вивчення конкретної навчальної дисципліни: підручник, навчальні та методичні посібники, конспект лекцій викладача, практикум тощо. Організація самостійної роботи вимагає від викладача ґрунтовної підготовки, навіть більшої, ніж тоді, коли навчальний матеріал він викладає сам. Досліджуючи сутність самостійної роботи студентів, слід зазначити, що науковці, прагнучи до комплексного розв'язання проблеми організації самостійної роботи і виділяючи різні її аспекти, важливе місце відводять саме здійсненню особистісно орієнтованого підходу до студентів.

Список використаних джерел

1. Буряк В. Керування самостійною роботою студентів / Володимир Буряк // Вища школа. – 2001. - № 4-5. – С. 48-52.
2. Донська Т.К. Принципи розвиваючого навчання російської мови: навч. посібник / Т.К. Донська. – Л.: ЛГПІ, 1990. – 80 с.
3. Луценко В.В. Організація самостійної роботи студентів в умовах особистісно-орієнтованого навчання: автореф. дис. ... канд. пед. наук.: (13.00.04 – теорія і методика професійної освіти) / Луценко Вікторія Вікторівна; Харк. держ. пед. унів. ім. Г.С. Сковороди. – Харків, 2002. - 24 с.
4. Підкасистий І.Ф. Педагогічні технології: навч. посібник / І.Ф. Прокопенко, В.І. Євдокимов; за заг. ред. І.Ф. Прокопенко. – Х.: Колегіум, 2006. – 224 с.
5. Фіцула М.М. Педагогіка: навчальний посібник для студентів вищих педагогічних закладів освіти / . – К. : Видавничий центр «Академія», 2000. – 544 с.

В представленной работе освещена проблема организации самостоятельной работы в подготовке будущих педагогов в высших учебных заведениях. Особое внимание уделено путям формирования организации самостоятельной работы в подготовке будущих педагогов при изучении дисциплины «Культура профессионального вещания». Доказана необходимость активизировать самостоятельную работу студентов. Определены основные дидактические принципы организации самостоятельной работы по дисциплине «Культура профессионального вещания» на разных этапах учебного процесса в педагогическом вузе являются главными задачами современного образования.

Ключевые слова: самостоятельная работа студентов, педагогический вуз, культура профессионального вещания, управления самостоятельной работой.

This paper deals with the problem of self-study in preparation of future teachers in universities. Particular attention is paid to the ways of formation of self-study in preparation of future teachers in the study of discipline "Culture of professional broadcasting." The necessity to intensify independent work. The basic teaching principles of independent work on discipline "Culture of professional speech" at different stages of the learning process in pedagogical universities are the main tasks of modern education. In the process of modernization of preschool and school worlds there is an urgent need for highly qualified professionals, so an increase in the intelligent query for future teachers and at the same time, new educational technologies, which must be aware of every future specialist. The process of implementing credit module system in higher education, a significant part of the curriculum is introduced to an independent study students. Therefore, the main task of the teacher in high school is not teaching a set of ready reproductive knowledge and active organization of independent work. Analysis of psychological and pedagogical sources indicates that the success of training specialists depends on many factors, one of which is independent work of students. Due to the growing role of independent work in teaching and learning process while learning discipline "Culture of professional speech" became urgent problem of rational self-study considering readiness for her students. The course "Culture of professional broadcasting" in the communal institution "Kharkiv Humanitarian Pedagogical Academy" Kharkiv Regional Council is aimed at students in the pursuit of raising the prestige of the state language in Ukraine higher pedagogical education and training of future Ukrainian language specialists who teach young nation country. Entry-depth knowledge of the Ukrainian language for professional communication, acquiring in the process of studying the high culture of professional communication state language - the main duty of teacher education in universities

Key words: independent work of students, pedagogical university culture of professional broadcast management independent work.